

Elżbieta I. Królowa dziewica i jej polityka religijna

12 grudnia 2013

Elżbieta I, ostatnia reprezentantka dynastii Tudorów, zasiadła na angielskim tronie 17 listopada 1558 roku, po śmierci swojej przyrodniej siostry Marii, nazywanej również z powodu prowadzonej przez nią agresywnej polityki rekatolizacji: Krwawą Mary (ang. Blood Mary). Dziś przypada 455 rocznica tego wydarzenia. Jednym z najważniejszych aspektów rządów Elżbiety było porządkowanie spraw religijnych.

Prawowitość koronacji Elżbiety, protestantki, córki ekskomunikowanych Henryka VIII oraz Anny Boleyn, wykluczonej wcześniej z dziedziczenia przez własnego ojca, poddawana była w wątpliwość przez wielu ówczesnych władców europejskich. Najpotężniejszy wówczas monarcha, katolicki król Hiszpanii Filip II Habsburg, owdowiały po śmierci królowej Marii I Tudor, nie zdecydował się jednak na polityczne wystąpienie przeciwko prawu do sukcesji młodej protestanckiej królowej, ponieważ obawiał się ewentualnego wstąpienia na tron kuzynki Elżbiety, Marii Stuart, królowej szkockiej i żony króla Francji Franciszka II – śmiertelnego wroga Hiszpanii. Dzięki tym skomplikowanym powiązaniom dynastycznym oraz poparciu angielskiego społeczeństwa Elżbieta I Tudor zdołała przejąć koronę. Uroczystość koronacji w Westminsterze odbyła się 15 stycznia 1559 roku i przeprowadzona została przez biskupa Carlisle, Owena Oglethorpe'a, a nie tradycyjnie przez biskupa Canterbury. Wielu katolickich hierarchów poddało w wątpliwość legalność tej ceremonii.

Dla angielskich protestantów śmierć królowej Marii (zwanej już przez współczesnych krwawą) i koronacja Elżbiety oznaczały ogromną radość i zapowiedź końca nękających ich prześladowań religijnych. Do Anglii wrócili wówczas liczni emigranci ze Strasburga i Genewy. Reakcja antykatolicka na wyspach była

bardzo gwałtowna, szczególnie w Londynie: płonęły święte rzeźby i obrazy, a gotyckie witraże angielskich świątyń rozbijane były przez protestanckich mieszkańców stolicy w drobny mak.

REFORMA RELIGIJNA ELŻBIETY

Jednym z pierwszych ważnych zadań młodej królowej było zatem uregulowanie spraw kościelnych oraz podporządkowanie Kościoła państwu i racji stanu poprzez umocnienie wyznania narodowego. Elżbiecie pomagał w tym zadaniu Sir William Cecil, jej zaufany doradca i kanclerz. Krótco po objęciu rządów, zaraz po unormowaniu sytuacji politycznej i stosunków międzynarodowych z Francją i Szkocją, Elżbieta wydała Akt o ujednoliceniu (ang. The Act of Uniformity). Dokument ten miał na celu położenie kresu konfliktom religijnym w Anglii, podsyconym podczas rządów katolickiej Marii I Tudor. Jej wcześniejsza próba siłowego przywrócenia wyznania katolickiego na Wyspach skończyła się ostateczną porażką.

The Act of Uniformity zatwierdzony został nie bez trudności przez angielski parlament. Dokument ten zawierał nakaz cotygodniowego uczęszczania na nabożeństwa pod karą grzywny w wysokości 12 pensów, co stanowiło wówczas niebagatelną sumę. Wydany został również tzw. Modlitewnik Powszechny (ang. The Book of Common Prayer), mieszczący zunifikowany zestaw modlitw codziennych, zweryfikowany opis liturgii anglikańskiej, czytania oraz pieśni; utworzony na podstawie wcześniejszych modlitewników wydawanych w okresie rządów króla Edwarda VI. Katoliccy biskupi zostali zdjęci z urzędów.

Królowej nie zależało jednak na zbytnim zaognieniu stosunków z katolikami. Elżbieta, z wielkim politycznym wyrachowaniem postanowiła pozostawić na stanowisku stałego ambasadora angielskiego w Rzymie, aby nie zaostrzać konfliktu z papieżem. Również do nowo uporządkowanej liturgii nie wprowadziła wielu znaczących zmian. Jednocześnie prowadziła wyrafinowane pertraktacje matrymonialne z najpotężniejszymi władcami

ówczesnej katolickiej Europy: z królem Hiszpanii Filipem II Habsburgiem, z królem Francji Henrykiem II, a także z arcyksięciem Karolem Habsburgiem. Rozmowy te skończyły się ostatecznie fiaskiem, gdyż młoda królowa nie była tak naprawdę zainteresowana małżeństwem.

Administracja elżbietańskich struktur kościelnych przyjęła formę episkopalizmu. Zakładał on funkcjonowanie diecezji na czele z biskupem sprawującym na danym terytorium funkcje zarówno religijne, jak i polityczne. Na podstawie nowego Aktu o supremacji (ang. The Act of Supremacy) na czele Kościoła anglikańskiego stanęła osobiście sama królowa, otrzymując tym samym pełnię władzy nad sacrum i profanum. W odróżnieniu od ojca, Henryka VIII, który tytułował się Głową Kościoła Anglikańskiego (ang. The Head of the Church in England), Elżbieta przyjęła tytuł Najwyższego Naczelnika Kościoła Anglikańskiego (ang. The Supreme Governor of the Church in England). Możliwe, iż takie posunięcie miało na celu załagodzenie nastrojów wciąż licznych angielskich katolików, którzy nie mogli pogodzić się z faktem nazwania Głową Kościoła monarchy zamiast papieża. Tym bardziej, jeśli była to kobieta.

Takie rozwiązanie, ściśle podporządkowujące Kościół państwu, spotkało się ze sprzeciwem niektórych protestantów o skrajnych poglądach społecznych: presbiterian w Szkocji, purytanów oraz kongregacjonalistów, którzy uważali, iż organizacja kościelna powinna być wolna od jakiejkolwiek kontroli prawnej narzuconej przez państwo. Polityka religijna Elżbiety pozostała jednak na ogół stosunkowo łagodna i skierowana ku zachowaniu wewnętrznego pokoju w państwie. Racja stanu ponad wszystko. Królowa tolerowała więc obecność kalwinistów i katolików, nie zezwalając im jednak na publiczne ceremonie religijne, a jedynie na kult prywatny.

ODWRÓT OD POLITYKI TOLERANCJI

Na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XVI wieku, w wyniku konfliktu z królową Szkotów Marią Stuart,

wokół której zaczęła się skupiać opozycja katolicka w Anglii, tolerancyjna polityka Elżbiety wobec katolików uległa zmianie. Takie zaostrzenie kursu religijnego wywołało w 1569 roku bunt lordów katolickich w północnej Anglii, a następnie ostry konflikt z papieżem. Pius V ostatecznie ekskomunikował Elżbietę I Tudor w 1570 roku bullą *Regnans in Excelsis*, zwalniając jej katolickich poddanych z przysięgi wierności. W efekcie angielscy katolicy zostali pozbawieni przez królową wszelkich praw politycznych: nie mieli prawa zasiadania w parlamencie i pełnienia jakichkolwiek urzędów państwowych.

Królowa Elżbieta przeszła do historii jako „królowa dziewica”, ponieważ nigdy nie wyszła za mąż i nie doczekała się potomka, mając w pamięci okrutną politykę matrymonialną ojca Henryka VIII. Była tym samym ostatnią reprezentantką dynastii Tudorów na angielskim tronie, po jej śmierci rządy w państwie przejął Jakub I Stuart. Uzyskała również przydomek „wielkiej”. Pochowana została w opactwie Westminster, u boku przyrodniej siostry, królowej Marii I. Pomimo iż te dwie angielskie królowe dzieliło wyznanie, napis wyryty na ich wspólnym grobie głosi: „Towarzyszki na tronie i w grobie, tutaj my, dwie siostry, Elżbieta i Maria, spoczywamy w nadziei wspólnego zbawienia”.

Autor: Dorota Gregorowicz

Źródło: Histmag.org

Licencja: [CC BY-SA 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)

BIBLIOGRAFIA

1. Susan Doran, *Elizabeth I and religion 1558–1603*, Routledge, London 1994.
2. Carolly Erickson, *Elżbieta I*, Świat Książki, Warszawa 2001.
3. Stanisław Grzybowski, *Elżbieta Wielka*, Ossolineum, Wrocław 1989.
4. Peter Marshall, *Reformation England 1480–1642*, Arnold

Publication, London 2003.

5. John Ernest Neale, Elżbieta I, PIW, Warszawa 2008.

6. David Starkey, Elżbieta I: walka o tron, Amber, Warszawa 2008.

7. Alfred Leslie Rowse, Anglia w epoce elżbietańskiej, PIW, Warszawa 1976.